

Ярослав Костецький

к.е.н., доцент,

Тернопільський національний економічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Державне регулювання аграрного сектору являє собою складний механізм, що включає різні інструменти впливу через дотації, ціни, квоти, кредитну й податкову політику на структуру сільськогосподарського виробництва, доходи агровиробників, аграрний ринок, соціальну структуру села, міжгалузеві і міжгосподарські відносини з метою забезпечення стабільних економічних, правових, соціальних та екологічних умов, задоволення харчових потреб населення в якісних продуктах відповідно до потреб та за прийнятними цінами, збалансування інтересів як виробників, так і споживачів сільськогосподарської продукції, збереження навколишнього середовища.

Одним із найбільш дієвих засобів державного регулювання в аграрному секторі економіки є оподаткування, яке протягом останнього часу зазнає постійних змін. Адже, саме оподаткування забезпечує оперативний вплив держави на економічні процеси в країні з метою збалансування суспільних інтересів сільськогосподарських виробників, виконує не тільки фіскальну, але й регулюючу дію, що виражається у стимулюванні сільськогосподарського виробництва та забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору.

Система і механізми державного регулювання сільського господарства, зокрема сучасні фіскальні заходи, запроваджені в Україні, а також умови виробництва виявилися недостатніми для формування ефективного та конкурентоспроможного аграрного сектора економіки країни. Діюча система оподаткування сільськогосподарських товаровиробників недостатньо враховує специфіку галузі і фінансове становище платників податків, відсутня гармонізація інтересів держави та платників податків, у зв'язку з цим податкові реформи в сфері АПК не дають бажаного ефекту. Податкова політика у сільському господарстві у значній мірі спрямована на виконання фіскальної функції і в меншій мірі стимулюючої. Недосконалість податкової системи є одним з чинників, які перешкоджають стабілізації сільськогосподарського виробництва.

З метою стимулювання аграрної галузі для сільськогосподарських товаровиробників був запроваджений фіксований сільськогосподарський податок (ФСП), спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість (ПДВ), введено спрощену систему оподаткування для малого бізнесу. Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 р. фіксований сільськогосподарський податок із деякими незначними змінами трансформувався у єдиний податок. Впровадження зазначених заходів державного регулювання дозволило зменшити податкове навантаження, тим самим створити умови, необхідні для розвитку та активізації сільськогосподарської діяльності.

На даний час українське законодавство дозволяє сільськогосподарським підприємствам обрати одну із двох систем оподаткування власної діяльності:

1. Загальну систему, що передбачає сплату податку на прибуток;
2. Спрощену систему оподаткування (на основі сплати єдиного податку четвертої групи).

Базою оподаткування єдиним податком сільськогосподарських товаровиробників є нормативна грошова оцінка одного гектара відповідних сільськогосподарських угідь (ріплі, сіножатей, пасовищ, багаторічних насаджень) із врахуванням коефіцієнта індексації.

Обов'язковою умовою переходу сільськогосподарського підприємства на спрощену систему оподаткування є частка сільськогосподарської продукції не менше 75 % та відсутність податкового боргу.

Основною причиною запровадження спрощеного оподаткування сільськогосподарських підприємств через механізм прямого оподаткування була значна збитковість виробничої діяльності в аграрному секторі економіки в кінці минулого століття. У застосуванні єдиного податку четвертої групи (ФСП) слід виокремити його простоту в обчисленні, стабільність, спрощення обліку та складання звітності, зменшення рівня податкового навантаження на платників податків.

Проте, сучасні умови функціонування аграрного сектору економіки ставлять нові завдання, які вимагають вжиття заходів щодо подальшого реформування системи оподаткування виробників сільськогосподарської продукції. При цьому слід врахувати, що:

– рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції досягла високих значень, особливо окремих видів рослинницької продукції та птахівництва;

– механізми податкової оптимізації дозволяють уникнути оподаткування (мінімізувати податкові відрахування) підприємствам не аграрного спрямування (переробним, торгівельним), які є структурними частинами агрохолдингових формувань;

– сума податків, обчислених на основі нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь, не задовольняють потреб місцевих бюджетів і є «чисто символічними»;

– абсолютна більшість сільськогосподарських підприємств, незважаючи на результати їх діяльності, скористались можливістю переходу на спрощену систему оподаткування, що знівелювало основні принципи оподаткування;

– зміна структури аграрної економіки призвела до появи крупних високорентабельних сільськогосподарських підприємств (агрохолдингів), які в умовах спрощеного оподаткування (відсутності оподаткування прибутку) отримують суттєві конкурентні переваги [1, с. 37].

Виходячи із даної ситуації, ученими Інституту аграрної економіки запропоновано реформувати механізм справляння єдиного податку 4 групи у напрямку диференціації залежно від спеціалізації платників податку. Зокрема, для сільськогосподарських підприємств, які спеціалізуються переважно на виробництві рослинницької продукції, єдиний податок слід нараховувати виходячи з одиниці земельної площі у відсотках від її нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь, а для сільськогосподарських підприємств, які спеціалізуються на вирощуванні та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті, а також виробництві та переробці продукції тваринництва – у відсотках від скоригованого валового доходу відповідно до норм Закону України «Про податок на прибуток» [2, с.43–44].

Ряд вітчизняних учених пропонують застосовувати диференційований підхід до оподаткування діяльності сільськогосподарських товаровиробників за аналогією до загального механізму застосування спрощеної системи оподаткування у формі єдиного податку, для якого передбачено групування платників за критеріями річного обсягу доходу та кількості найманих працівників (1–3 групи). Так, залежно від розміру сільськогосподарських угідь, які знаходяться в користуванні та суми річного доходу, пропонується встановити граничний розмір цих угідь та обсяг доходу, при досягненні яких сільськогосподарський товаровиробник втрачає право на застосування спрощеної системи оподаткування. З цією метою пропонується використовувати диференційований підхід щодо оподаткування діяльності сільськогосподарських товаровиробників у межах єдиного податку 4-ї групи, виділивши три підгрупи платників (А, Б, В).

Запропонований підхід до диференціації діючих ставок податку не змінить його фіскальну ефективність, забезпечить справедливе, рівномірне податкове навантаження на сільськогосподарських товаровиробників в залежності від об'єктивних умов господарювання, шляхом його зменшення для суб'єктів малого підприємництва та середніх підприємств, забезпечить дію регулюючої функції єдиного податку для сільськогосподарських товаровиробників. [3, с.72–73].

Вважаємо, що з метою стабілізації податкової політики та прогнозованості системи оподаткування для крупних сільськогосподарських підприємств та інтегрованих формувань, для яких перехід на пільгове оподаткування є способом мінімізації (уникнення) оподаткування, пропонуємо запровадити загальну систему оподаткування в обов'язковому порядку, що передбачатиме сплату податку на прибуток. Крім цього, для сільськогосподарських підприємств тваринницького напрямку діяльності (птахофабрик, звіроферм, відгодівельних, риболовецьких господарств), тепличних комбінатів, інших нетипових сільськогосподарських підприємств, земля для яких є лише територіально-просторовим базисом для розміщення виробничих потужностей, основою прямого оподаткування має стати прибуток. Тому, основним видом оподаткування у вітчизняному аграрному секторі повинне стати прибуткове, а земельне має лише доповнювати його та виконувати функцію вирівнювання умов господарювання.

Спеціальний податковий режим у формі єдиного податку четвертої групи пропонуємо залишити для виробників сільськогосподарської продукції, для яких наявність сільгоспугідь є ключовою умовою ведення бізнесу, а рослинництво є домінуючим (основним) видом діяльності. При цьому необхідно встановити певні критерії щодо максимальної площі сільськогосподарських угідь (наприклад 500 га) або/та рівня прибутковості або інших критеріїв, за яких суб'єкт оподаткування втрачатиме можливість бути платником єдиного податку.

Слід відмітити, що у більшості країн пільговий режим оподаткування спрямований на розвиток дрібного та середнього бізнесу, вирівнювання конкурентного середовища, усунення диспропорцій в структурі сільськогосподарського виробництва. Сільськогосподарська політика європейських країн відзначається різноманітністю, водночас значною гнучкістю щодо впровадження спеціальних схем оподаткування сільськогосподарських товаровиробників.

Таким чином, сучасна система оподаткування вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників потребує реформування у напрямку збалансування суспільних інтересів, забезпечення рівних конкурентних умов суб'єктів господарювання, усунення диспропорцій у розвитку аграрного сектору, надання пріоритетів малому та середньому бізнесу.

Список використаних джерел

1. Тулуш Л. Д. Реформування механізму прямого оподаткування сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2014. № 10. С. 34–45.
2. Тулуш Л. Д. Наслідки та перспективи функціонування фіксованого сільськогосподарського податку. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2010. Вип. 74. С. 39–47.
3. Оподаткування та державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників: регіональні пріоритети та євроінтеграційні процеси : монографія за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г.М. Давидова та д-ра екон. наук, проф. Н. С. Шалімової. Кропивницький : ФОП Александрова М. В., 2017. 208 с.
4. Пуцентейло, П.Р., Костецький, Я.І. Інституціональне середовище та інституції функціонування аграрного сектору України в умовах трансформаційних процесів. Інноваційна економіка. 2017. № 7-8 (70). С. 28–38. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/32024>.
5. Putsenteilo, P. & Klapkiv, Y. & Kostetskyi, Y. (2018). Modern Challenges Of Agrarian Business In Ukraine. On The Way To Europe. Proceedings of the 2018 International Scientific Conference 'Economic Sciences for Agribusiness and Rural Economy', 1, 250–258. <https://doi.org/10.22630/ESARE.2018.1.35>.